

rendszereket újtott föl, Róma gyámkodását a rendőri gyámkodással cserélte föl. Bár sokszor enyhén kezelte a cenzura szabályait, ezek nincsenek minden, sokszor bántó és bosszantó kicsinyesség nélkül. 2.

Wolfstieg August. *Bibliographie der freimaurerischen Literatur. Herausgegeben im Auftrage des Vereines deutscher Freimaurer.* 2 kötet. Burg B. M. 1911., 1912. A. Hopfer. Nagy 8-r. X, 990; XVI, 1041 l. Ára 57 M.

A szabadkőművességről szóló nagykiterjedésű irodalom bibliografiai földolgozását a XVIII. század közepe óta többször megkísérelték. A legjelesebb volt az eddigi kísérletek között, melyek számát az itt ismeretendő munka 110-re teszi, Georg Buchard Kloss frankfurti orvos, ismert német bibliofil (1787—1854.) 1844-ben megjelent műve, a *Bibliographie der Freimaurerei und der mit ihr in Verbindung gesetzten geheimen Gesellschaften*, mely nagyrészt a saját s jelenleg a hágai németalföldi nagypáholy tulajdonában lévő szabadkőműves-könyvtárnak az alapján készült. Az újabb kísérletek, melyek részben Kloss munkájának a kiegészítésére törekednek, mind eltörpülnek ez alapvető munka mellett, amelyet csakis WOLFSTIEG jelen kétkötetes bibliográfiája lesz képes a használatból kiszorítani.

WOLFSTIEG e hatalmas munkája, mely 44.000 címet sorol föl, csakis a német szabadkőművesek anyagi — mintegy 25.000 M-ra rúgó — támogatása és erkölcsi közreműködése mellett volt megvalósítható. A kivétel egy a szabadkőművesek egyesülete kebeléből 1906-ban kiküldött bizottság főadata volt, melynek August WOLFSTIEG, a porosz képviselőház könyvtárának az igazgatója állott az élén. A munkában WOLFSTIEG könyvtárosi szakiskolájának tisztviselőnői és tanítványai is résztvettek.

A munka csupán a németnyelvű szabadkőműves-irodalomnál törekszik teljességre s az idegennyelvű iratokból csupán az 1756. előtt megjelenteket vette föl válogatás nélkül, míg az utolsó másfélszáz esztendő külföldi szabadkőműves-irodalmából csakis a legfontosabb vagy a német szabadkőművességgel kapcsolatos műveket dolgozták föl. A címfölvétel lehetőleg az eredeti munkák alapján történt, ahol ez nem volt lehetséges, a bibliografia adalékszámá elé egy 0-t tettek. A munka a berlini páholyok könyvtáraiban és a königliche Bibliothekban indult meg, azután a címfölvételre szerződött öt hölgy tíz hónapig utazgatott német könyvtárakban s 1910. októberében bő aratással tért haza. A gyűjtött cím-

másolatok rendezése nagyrészt WOLFSTIEG munkája, aki nagy tárgyismeretről és rendszerező készségről tanuskodó módon oldotta meg föladatát.

A munka beosztása a következő:

I. Általános rész. 1. Könyvészet. 2. Könyvtárjegyzékek. 3. Szabadkőműves-sajtó. 4. Folyóiratok. 5. Zsebkönyvek. 6. Gyűjteményes és sorozatos munkák. 7. Chrestomatiák. 8. Összegyűjtött beszédek, értekezések és művek. 9. Enciklopédiák. 10. Szabadkőműves-szótárak. 11. Bevezetés a szabadkőművességbe. 12. A szabadkőművesség fogalma és lényege. 13. A szabadkőművesség célja és végoka. 14. A szabadkőművesség feladata. 15. A szabadkőművesség egyes tulajdonságai. 16. Mi a szabadkőművesség. 17. A szabadkőművesség jelentősége és értéke. 18. A szabadkőműves. 19. Itéletek a szabadkőművességről.

II. Történeti rész. 1. Bevezetés a történetbe. 2. Titkos társulatok és történetük. 3. A szabadkőművesség története általában. 4. A szabadkőművesség előkészítésének története általában. 5. Az ókor misztériumai és építészete. 6. Középkor. 7. Renaissance és reformáció. 8. A klasszicizmus és fölvilágosodás kora az angol nagypáholy megalapítása előtt. 9. A szabadkőművesség általános története az angol nagypáholy megalakulása után. 10—14. Anglia. 15. Skótország. 16. Irország. 17. Belgium. 18. Luxemburg. 19. Franciaország. 20. Spanyolország. 21. Németalföld. 22. Oroszország. 23. Svédország. 24. Olaszország. 25. Portugália. 26. Svájc. 27—32. Németország. 33. Lengyelország. 34. Norvégia. 35. Ausztria-Magyarország. 36. Dánia. 37. Törökország. 38. Görögország. 39. Románia. 40. Amerika. 41. Ázsia. 42. Afrika. 43. Ausztrália. 44. Katonai páholyok. 45. Ünnepi páholyok. 46. Életrajzok. 47. Szabadkőműves-régiségek. 48. Szabadkőműves-ritkaságok. 49. Érmek és plakettek. 50. Pecséttan. 51. Cimertan. 52. Titkos irás. 53. Helyrajz. 54. Kronologia.

III. Szervezet. 1. A szabadkőművesség szervezete általában. 2. A szabadkőműves-jog általában. 3. Történeti jog. 4. Sajátos szervezet és egyes jogok. 5—24. Egyes nemzetek vagy világrészek páholyainak joga és szervezete. 25. Üzletmenet és üzleti rend. 26. Szabadkőműves-joggyakorlat.

IV. Dogmatikus rész. 1. Kőműves-dogmatika. 2. Általános jellegű dogmatikus iratok. 3. Sajátos tartalmú dogmatikus monografiák. 4. A szabadkőművesség viszonya az egyes vallásokhoz. 5. A szabadkőművesség viszonya a felekezetekhez és egyházakhoz. 6. Egyházi ünnepek és szabadkőművesség. 7. Apologetika. 8. Polemika. 9. Irenika.

V. Etikai rész. 1. Az erkölcs és ápolása a szabadkőművességben. 2. Az ember mint erkölcsi lény. 3. A szabadkőművesség kötelességtana. 4. A jó és a rossz. 5. Boldogságtan. 6. Életbölcesség. 7. A kőműves viszonya a profán világhoz. 8. A szabadkőművesség és az állam. 9. Társadalom és szabadkőművesek. 10. A szabadkőműves viszonya világi foglalkozásához. 11. A szellemi fejlődés és a szabadkőművesség. 12. Jóra való nevelés.

VI. Szimbolika és szertartástan. 1. A kőművesmunka. 2. A kőművesi titok. 3. A szabadkőművesség védszentjei és tiszteletük. 4. A munkahely. 5. Munkaidő. 6. Munkások. 7. A kőművesmunka szervezése. 8. A kőművesmunka fajtái. 9. A szabadkőművesség formái. 10. A szimbolika története. 11. A szimbolika forrásai. 12. A szabadkőművesség szimbolikája. 13. Szimbolikus legendák. 14. Általános szertartástan. 15. Különböző rendszerek. 16. Rituálégyűjtemények. 17. A régibb rendszerek rituáléja. 18. A mostani nagypáholyok tanításai és rituáléja. 19. Különös szertartástan. 20. A kereső. 21. A megismerés fokai. 22. Az inas. 23. A legény. 24. A mester. 25. Főfokok. 26. Az asztalpáholy. 27. Temetés és gyáspáholy. 28. Kőművesünnepek.

VII. Gyakorlati rész. 1. Gyakorlati kőművesség. 2. Páholyok praxisa és politikája. 3. A szabadkőművesség emberbaráti intézményei. 4. Szabadkőműves-propaganda. 5. Szabadkőműves szónoklattan. 6. Emlékbeszédék és imák. 7—10. Szabadkőműves-költészet. 11. Szabadkőműveszene. 12. Némajátékok és táncok.

VIII. Rokonegyesülések. 1. Irányzatok. 2—5. Rózsakeresztesek különböző fajtái. 6. Kapcsolat a rózsakeresztesek és a szabadkőművesség között. 7. Tanulók rendjei. 8. Afrikai építőmesterek. 9. Illumináltak. 10. Ázsiai testvérek. 11. Új templáriusok. 12. Hermetikai társaság. 13. Különféle rokonegyesülések. 14. Odd-fellows. 15. Zúgpáholyok. 16. Adoptív-kőművesség.

E rendkívül körültekintéssel kidolgozott szakrendszerben a cikkek egyes rendszavakon belül, pl. az egyes szimbolumok elnevezése alatt, időrendben és időrenden belül betűrendben vannak felsorolva, még pedig előbb az önálló művek és nagyobb tanulmányok, azután — kisebb betűkkel szedve — a kisebb cikkek és közlések. Ugyanazon mű újabb kiadásai és fordításai az első eredeti kiadás mellé kerülnek, minden további utalás nélkül. A hiányok teljes biztonsággal csakis a 30 ivesre tervezett betűrendes mutató alapján lesznek megállapíthatók, mely mutató megjelenése jelezve van. A munka néhány magyar címet is

fölsorol, többnyire sajtóhibás alakban, ami arra mutat, hogy a korrek-torok egyike sem bírta a magyar nyelvet. Hogy mennyire hiányos e bibliografia magyar szempontból, arra elég bizonyosság a következő néhány — még hozzá jobbára németnyelvű — adalék:

ABAFI LAJOS: A Corvin Mátyás szabadkőműves-páholy 25 éves története. Bp., 1894.

Adatok a «Világosság» szk. páh. tízéves életéből. Bp., 1899.

BÁRÓTZI S.: A szabadkőművesek valóságos titka. Béts, 1810.

BARTHA J.: A szabadkőművesség. Eger, 1873.

Beiträge zur philosophischen Geschichte der Geheimen Gesellschaften. 1786. H. n. 208 l.

BLUMENAU S.: Zur Orientirung in der Freimaurerfrage. Budapest é. n.

BERICHT der g. u. v. Loge Columbus zum Weltmeer im Oriente Pressburg für das Johannisjahr 1877—78. Pozsony, 1878. 8° 31 l.

BONNEVILLE N.: La maçonnerie écossaise comparée avec les trois professions et le secret des templiers du XIV. siècle. Orient de Londres, 1788.

Constitucion de la franc-masoneria española. Madrid é. n. 8. r.

CSÁPORI JULIUS: Namenregister der unter dem Schutze der ung. symbolischen Gross-Loge arbeitenden Freimaurer-Brüder. Gran, 1888.

CSÁPORI GYULA: A szabadkőművesség elleni szövetkezet kézikönyve. Esztergom, 1887.

LUCIEN DE LA HODDE: Geschichte der geheimen Gesellschaften und der republ. Partei. Pest, Wien u. Leipzig, 1850.

EDELMANN M.: A nők és a szabadkőművesség. Bp., 1900.

Három *elődadás* a Könyves Kálmán szabadkőműves-páholy alapításának 30. évfordulója alkalmából. Bp., 1902.

Festrede gehalten in der Loge zur Verbrüderung im Oriente Oedenburg den 21. Aug. 1869.

Az Arad keletén dolgozó Összetartás szabadkőműves-páholy *évkönyve*. Arad, 1902.

Allgemeine *Grundregeln* der Freymaurer. Pressburg, 1784.

Histoire de la persécution intentée en 1775 aux Francs-Maçons de Naples. Londres, 1780.

Jahrbuch der □ Galilei. Bpest, 1876.

Die Rechtmässige *Aufnahme* der Gräfin Helene Hadik-Barkóczy in den Freimaurerbund, u. in d. Loge Egyenlőség in Orient Ungvár. Bpest, 1877. 8-r. 28 l.

- Jahresbericht* des Secretärs der ... Loge Haladás. Bp., 1901.
- Jahrbuch* der Freimauer-Loge Pionier in Pressburg. I. 2. Pressburg, 1900., 1901.
- Jahresbericht* des Beamten-Collegiums der Grossloge von Ungarn. Pest, 1872.
- A Hungária □ 1903. évi működése. Titkári jelentés. Bp., 1904.
- Az Összetartás □ évi jelentése. Arad, 1897. és 1903.
- A Könyves Kálmán sz. k. □ tízéves *jubileuma*. Bp., 1882.
- KELLER IMRE: A felvidék □ első negyedszázadának története. Bp., 1903.
- KOLTAI VIRGIL: A Könyves Kálmán az előitéletek legyőzésében c. páholy története 1872—1896. Bp.
- Konstitution* der symbolischen Grossloge von Ungarn. Bp., 1900.
- LEWIS LUD.: Rede in der Loge zur Grossmuth. Pest, 1871.
- Besondere *Ordnungen* der □ zur Einigkeit im Vaterlande. Pest, 000873.
- Official *proceedings* of the M. W. prince Hall grand lodge. Boston, 1889.
- RUSITZKA ÖDÖN: A Hungaria □ története. Bp., 1902.
- VÁGÓ FERD.: Dringende Aufgaben der Freimaurerei. Budapest, 1904.
- Verfassung* der Gross □ von Ungarn für die 3 St. Johannisgrade und Statuten der g. u. o. □ zur Verschwiegenheit in O. Pressburg. Raab, 1872.
- E néhány adat csupán egy könyvtárból, a Nemzeti Múzeumból van véve, de képzelhető, hogy a főbb hazai páholyokban még sokkal több adalékra találna a kutató.
- E hiányoknál is bosszantóbb az, hogy Magyarország teljesen Ausztriába beolvasztva szerepel WOLFSTIEG munkájában s pl. Siebenbürgen, Mähren és Steiermark közé került a «Kronländern» csoportjába.
- GULYÁS PÁL.
- ÚJABBAN MEGJELENT HAZAI ANTIKVÁRIUSI ÁRJEGYZÉKEK:
- A könyvgyűjtő IV. évf. 15—16 sz. 1912. szept.—okt. LANTOS A. (Budapest) könyvjegyzéke. Kiváló művek az irodalom minden ágából.
- U. a. V. évf. 17. sz. 1913. febr. † HENTALLER Lajos könyvtára. I. rész.
- RANSCHBURG Gusztáv 94. sz. könyvjegyzék. 1913. március—április.
- EMICH Gusztáv könyvtára. I. rész.